

УДК 796.5(477.82)

Чир Н.В. – доцент кафедри туризму факультету туризму і міжнародних комунікацій
Ужгородського національного університету

Nadezda_chyr@i.ua

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ НА ВОЛИНІ

У статті розглядаються актуальні проблеми розвитку зеленого туризму як різновиду підприємницької діяльності в сільській місцевості на прикладі Волинської області. Проведено дослідження сучасного стану зеленого туризму на Волині, його ролі та передумов розвитку, особливості транскордонного співробітництва у сфері зеленого туризму. Окреслені перспективні вектори подальшого розвитку зеленого туризму в досліджуваному регіоні.

Ключові слова: зелений туризм, агросадиби, міжнародне співробітництво, транскордонна співпраця, євро регіон «Буг».

Постановка проблеми. Волинь – край унікальної природи, лікувального мікроклімату, самобутнього народного мистецтва і великої історико-культурної спадщини. За наявності природних рекреаційних ресурсів, які зазнали відносно невеликого антропогенного впливу і добре зберегли рекреаційну здатність, область належить до перспективних регіонів України з розвитку туристично-рекреаційної галузі.

Багата історико-культурна спадщина, озера, річки, ліси з цілющими дикоростучими ягодами та грибами, лікувальні торф'яні грязі, джерельні мінеральні води чотирьох типів, мисливство, рибальство створюють всі необхідні передумови для організації і функціонування на території досліджуваного регіону практично усіх видів туризму. Підґрунтям для розвитку туризму є проведення на території області низки фестивалів, що відбивають регіональні особливості Волинської області.

Можливості розвитку туристичної галузі у Волинській області посилюються прикордонним положенням та транспортною доступністю її території.

Проте туристично-рекреаційний потенціал Волинської області використовується недостатньо ефективно. Так, при наявності вагомого туристично-рекреаційного потенціалу за ефективністю його використання Волинська область посідає двадцять п'яту рейтингову позицію серед інших регіонів України.

Виклад основного матеріалу. Туристична галузь на Волині лише починає розвиватися. Тому дослідження сучасних тенденцій її розвитку є надзвичайно актуальними. Крім того, дана проблематика є особливо актуальною для прикордонної Волинської області у зв'язку зі вступом Польщі до ЄС. Активізація прикордонного туризму в українсько-польсько-білоруському транскордонному об'єднанні євро регіон «Буг» є стратегічним орієнтиром соціально-економічного розвитку Волинської області. Тому розробка наукових засад щодо модернізації туристично-рекреаційної галузі Волинської області має важливе теоретичне і практичне значення.

Питанням розвитку та оптимізації туристичної сфери українсько-польського пограниччя присвячено праці як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Зокрема, ця проблематика є колом наукових інтересів таких вітчизняних учених, як М.І. Долішній, В.К. Євдокименко, О.Д. Король, В.С. Кравців, праці яких присвячені Карпатському рекреаційному комплексу, рекреаційній політиці в Карпатському регіоні, принципам її формування, шляхам реалізації, регіональному менеджменту в туризмі, а також перспективам українсько-польського співробітництва в контексті інтеграції Польщі до ЄС. В.І. Павлов, Л.М. Черчик, Б.П. Клімчук досліджували рекреаційний комплекс Волині як складової частини євро регіону «Буг», а також трансформаційних процесів у туристичній сфері [1, 2].

Розв'язання окресленої наукової проблематики започатковане також у публікаціях польських учених. Так, одним із невикористаних шансів щодо розвитку туризму в

еврорегіоні «Буг» К. Жихонь вважає унікальну культурну спадщину українського і польського народів. Туристська інфраструктура як вирішальний чинник для розвитку туризму є предметом наукових досліджень таких польських учених, як А.Василевський, А. Костровіцький, Л. Павловський, С Радван, Г. Раковський, М. Солтис, Т. Хмілевський та інших, роботи яких мають для нас важливе практичне значення в аспекті вивчення досвіду Республіки Польща щодо реформування туристичної сфери польської частини транскордонного регіону й удосконалення туристичної інфраструктури як необхідної передумови розвитку прикордонного туризму [1].

Мета статті – розглянути сучасний стан, проблеми і перспективи розвитку зеленого туризму у Волинській області, а також роль транскордонного співробітництва у просуванні туристичного продукту регіону на міжнародний ринок.

Зелений туризм – це відпочинок туристів серед незайманої природи, в місцях, багатих історичним минулим. Це додатковий вид діяльності на базі особистого селянського господарства, який передбачає надання послуг відпочиваючим з розміщення, харчування, розважальних екскурсій. Агрооселі, в яких зупиняються туристи, суттєво відрізняються від готелів тим, що між господарями і відпочиваючими відбувається живе спілкування, налагоджуються дружні стосунки, панує сімейна атмосфера.

З кожним роком число бажаючих відпочити у екологічно чистій місцевості в максимально природних умовах збільшується. Тобто, зелений туризм у Волинській області має усі шанси створити гідну конкуренцію комфортабельним туристичним комплексам та готелям. Розвитку зеленого туризму в досліджуваному регіоні сприяють такі передумови:

- природні ресурси регіону не зазнали екологічного впливу, зберегли свою рекреаційну здатність і є привабливими для інвестування;
- м'який лікувальний мікроклімат;
- наявність родовищ мінеральних вод 4-х типів;
- лікувальні грязі представлені торфами та сапропелями;
- значні площі в межах області займають лісові масиви. Лісистість території становить 34,8%;
- наявність у лісах грибних та ягідних місць;
- унікальні озерні комплекси з чистою і прозорою водою, чудовими піщаними пляжами, естетичною різноманітністю ландшафтів;
- три території водно-болотних угідь міжнародного значення;
- наявність багатих мисливських угідь;
- можливість харчуватися екологічно чистими та дешевими продуктами;
- значна кількість культурно-історичних пам'яток, археологічних знахідок, пам'ятників архітектури;
- наявність трудових ресурсів для обслуговування туристів;
- етнографічна різноманітність, що представлена народними ремеслами, фольклором, національним одягом, говірками;
- щирість, привітність та відкритість волинян.

Зародження зеленого туризму в області відбулося завдяки обласному громадському об'єднанню «Волинські перспективи», яке з 1 січня 2004 року розпочало роботу із втілення проекту «Зменшення жіночого безробіття в Ківерцівському районі Волинської області».

Сьогодні в області офіційно зареєстровано 67 агросадіб, які розташовані в 13 районах. Найбільше їх у Ківерцівському (17), Ковельському (11), Шацькому (9), Маневицькому (8), Любомльському, Турійському (по 6), Ратнівському (5) районах. Насправді їх набагато більше. Так у 2012 році було обліковано 298 приватних садіб на базі особистого селянського господарства, які надають послуги із зеленого туризму, переважна більшість яких знаходяться в Шацькому районі [4]. На разі проводять сертифікацію цих господарств. За всеукраїнською програмою «Українська гостинна хата» їм будуть присвоювати певну категорію якості та рівня надання послуг. Перелік найбільш популярних агросадіб у Волинській області приведений у таблиці.

Перелік найбільш популярних агроосель Волинської області

Назва	Місце розташування	Місткість	Спектр послуг
Біля озера	Любомльський район, с. Згорани	до 20 осіб	- умебльовані дво- і тримісні номери з усіма зручностями; - прийом мисливців та рибалок в холодну пору року; - дитячий майданчик; - стоянка для автомобілів.
Хвиля	Любешівський район, с. Люб'язь	3 особи	- котедж з одно- і двомісними кімнатами зі зручностями; - баня; - можливість ловити рибу, купатися, кататися на катамарані, катері, водних лижах; - катання на бричці; - екскурсії до лісу по гриби, ягоди, лікарські рослини; - господиня за бажанням навчить готувати, пекти, вишивати.
Журавлиний край	Ратнівський район, сmt. Заболоття	до 10 осіб	- комфортабельний будиночок; - справжні українські страви; - масажист-косметолог; - руська баня, березові віннички, трав'яні настої, цілющий квас; - стрільба з пневматичних рушниць; - катання на велосипеді; - гра в настільний теніс, волейбол, бадмінтон; - тренажери. - риболовля; - збирання грибів та ягід; - прогулянка лісом.
Лебедина вірність	Ківерцівський район, с. Озеро	до 10 осіб	- садиба розміщена поблизу лісу на березі чистого озера; - купання, плавання у човні; - можливість ловити рибу та раки, готувати запашну юшку; - можливість навчитись прясти, ткати, вишивати, в'язати.
Петрівський маєток	Іваничівський район, с. Петрове	до 20 осіб	- басейн, російська баня, фінська сауна; - відпочинок на сні, гітара, гармошка; - вечірня дискотека, - паркінг авто, цілодобова охорона; - туристичні екскурсії (за домовленістю). - проведення корпоративів, замовлення веселих музик; - пневмотир, пейнтбол; - дитячі мотоцикли; - самовар (на шишках); - переодягання в бійців ВВВ; - «слікування» живою та мертвою водою.
У Коріня	Ратнівський район, с. Комарово	4 особи	- смачна їжа; - прогулянки лісом, кіньми; - риболовля; - сауна, тренажери, басейн на дровах; - можливість подоїти корову; - збирання грибів та ягід.
У Кудриля	Турійський район, с. Дольськ	3 особи	- полювати 0,5 км; - риболовля 0,1 км; - баня, сауна; - альтанки; - можливість розміщення в наметовому містечку; - майстер клас української кухні, в'язання снопів і ткацтва.
Хутірець	Локачинський район, с. Замличі	4 особи	- будинок з усіма зручностями; - майданчик для дітей та дорослих; - місце під автостоянку (гараж); - риболовля з човна; - полювання (лисиці, зайці, дикі свині); - кінні прогулянки; - зимові спуски на санчатах та лижах.
Гаївка	Рожищенський	3	- альтанки для відпочиваючих, ставок;

	районн. с. Ольганівка	особи	- місце під автостоянку; - велосипедні прогулянки; - купання в річці, риболовля; - майстер-класи по приготуванню традиційних українських страв.
Несухойжі	Ковельський район, с. Тойкут	8 осіб	- ошатна садиба з усіма зручностями, сауна; - два ставки, де можна покупатись чи упіймати карася, білого амура; - збір грибів та ягід, рибна ловля; - вечорниці біля вогнища; - прогулянка човном річкою Турія; - катання на бричці влітку, а санями взимку; - українські народні пісні; - бажаючих відпочити зустрінуть власним авто на залізничному, автомобільних вокзалах в Ковелі.
Надія	Старовижівський район, с. Текля	6 осіб	- спілкування з лісом; - екскурсія кіньми; - збір грибів, ягід; - купання, риболовля; - вечорниці біля багаття; - традиційні для регіону страви.
У Лідії	Ківерцівський район, с. Жидичин	4 особи	- побутові зручності, пасіка; - смачні страви із екологічно чистих продуктів; - піші прогулянки, катання на бричці; - збір грибів, ягід, лікарських рослин; - народні ремесла; - екскурсії по визначних місцях області.
Галина	Старовижівський район, смт. Стара Вижівка	8 осіб	- риболовля, катання на човні; - поїздки до пам'яток природи та архітектури Старовижівщини; - екскурсії до м. Ковеля, в музей-садибу Лесі Українки, до смт. Ратно, м. Бреста (Білорусь) в Брестську фортецю; - збір грибів, ягід.
Миколин вулик	Ківерцівський район, с. Бодячів	до 10 осіб	- міні музей народних ремесел та мисливських здобутків господарів; - збір грибів, ягід.
Вербиченька	Ковельський район, с. Воля	до 6 осіб	- будинок з усіма зручностями, ставок, музей старовини; - збір грибів, ягід; - майстер-клас з ткацтва; - риболовля, катання на човні, конях, на возі; - прокат автомашини, мотоцикла, велосипеда; - можливість спробувати свої можливості в сільськогосподарських роботах; - організуються маршрути по історичних місцях Ковельщини.
Золота підкова	Ківерцівський район, с. Дачне	до 6 осіб	- російська баня, римська сауна з басейном; - катання верхи на конях; - пейнтбол; - пляжний волейбол, футбол; - великий теніс; - гриль-фестиваль у літньому кафе.

У Волинській області зелений туризм набув особливого поширення в Ківерцівському, Луцькому та Шацькому районах. Найбільш перспективними на нашу думку в даній сфері є Ратнівський, Ківерцівський райони, середніма також Ковельський, Луцький, Любомльський, Старовижівський та Турійський райони.

Крім розміщення та харчування, господарі агроосель можуть надавати й інші послуги за додаткову оплату: екскурсії, майстер класи з приготування традиційних волинських страв, піші, кінні та велосипедні прогулянки, виступи фольклорних колективів. Так, у Ківерцівському районі в с. Холоневичі у переліку послуг в одній з агроосель є виступ фольклорного колективу «Холоневичькі брикси». Брикси – від слова «брикати». Жінки примушують чоловіків до жіночої роботи й виконання різноманітних свої забаганок. Так би мовити – збиткуються від душі. Розповідають, що іще за часів Петра I існувала традиція, коли раз у рік чоловіки і жінки мінялися ролями. Холоневичі – єдине село на Волині, де збережено цю традицію.

Задля перейняття передового досвіду у сфері зеленого туризму господині агроосель області регулярно відвідують Всеукраїнські виставки-ярмарки сільського туризму «Українське село запрошує» (м. Київ). В області постійно проводяться тренінги з питань популяризації, перспектив зеленого туризму, стану розвитку туристичної інфраструктури, підвищення рівня сервісу в Рожищенському, Горохівському та інших районах. Завдяки розповсюдженню інформації, проведенню тренінгів і круглих столі інтерес місцевого населення до цього виду бізнесу значно зріс. У найближчих планах – започаткування школи сільського туризму.

Велика увага в області звертається і на міжнародне співробітництво, транскордонну туристичну співпрацю у сфері розвитку зеленого туризму. Сьогодні успішно реалізується спільний проект «Розвиток агротуризму в євро регіоні «Буг», який був фінансово підтриманий програмою PHARE та польською стороною в партнерстві з громадським об'єднанням «Волинські перспективи». В рамках цього проекту здійснюються навчальні поїздки у сусідню Польщу (м. Біла Підляска, м. Гданськ), де волиняни мають змогу знайомитись з практикою ведення агротуризму та особливостями розвитку галузі в Люблінському воєводстві. Так, за результатами однієї з таких поїздок було знято відеофільм «Зелений туризм за Бугом. Примиримось». Рекламна інформація про агросадиби Волині була розміщена на веб-сторінці польського партнера.

Серед основних перепон на шляху розвитку зеленого туризму у Волинській області відмічаємо психологічну налаштованість, яка не завжди дозволяє селянам спробувати заробляти гроші нетрадиційним, несільськогосподарським способом, а також відсутність додаткових знань та професійного досвіду в цій сфері [3].

Активна пропаганда зеленого туризму у Волинській області здійснюється на обласному рівні через інформаційно-консультативне і маркетингове забезпечення. Базові центри зайнятості уклали понад 400 угод про співпрацю із сільськими радами. Допомагають також семінари, які служба зайнятості проводить спільно із громадською організацією «Волинські перспективи», спеціалістами обласного молодіжного центру праці, Волинською дорадчою службою. Учасниками семінарів «Сільський «зелений» туризм — альтернатива зайнятості в сільській місцевості», «Додаткові послуги в сільському туризмі» стали понад 540 безробітних у Любешівському, Горохівському, Камінь-Каширському, Ратнівському, Шацькому, Турійському, Любомльському районних центрах зайнятості. Крім того, індивідуальні консультації в районних, міськрайонних центрах зайнятості може отримати кожен, хто вирішив розпочати власну справу у сфері зеленого туризму.

Громади чотирьох сіл Рожищенського району Волинської області (Переспа, Любче, Козин та Рудка-Козинська) протягом року вчили організовувати туристичну діяльність і перетворювати культурні надбання й місцеві ресурси у туристичні продукти. Результатом спільної клопіткої праці став туристичний маршрут «Магія Волинської казки», що пролягає через зазначені села. Маршрут включає три напрямки: культурно-дозвіллевий, етнографічний та релігійний. Новий туристичний продукт орієнтований на сімейний відпочинок. Дітей забавлятимуть інсценізаціями українських народних казок і легенд, а дорослим розкажуть цікаві факти про життя сіл у різні історичні епохи, запропонують зв'язати на «воротах мрій» стрічку на кохання, добробут і здоров'я, майстер-класи з народними умільцями, відвідини музеїв, «уроки живої віри» зі священниками, смачні українські страви, народні забави, споглядання мальовничих краєвидів.

Все більш популярним різновидом зеленого туризму в області стає так званий «білий» туризм, коли взимку на Різдвяні свята мешканці великих міст залишають свої домівки задля того, щоб у сільській глушині відчувати народний дух самобутніх традицій.

В області є можливості щодо створення маршрутів з включенням території сусідніх держав – Хелмського повіту Люблінського воєводства Республіки Польща та Брестської області Республіки Білорусь, розроблення спільного міжнародного туристичного продукту.

Поряд із позитивними зрушеннями, пов'язаними з розвитком зеленого туризму у прикордонній Волинській області існує чимало проблем. Рейтинг «каменів спотикання»

очолоє відсутність знань з маркетингу зеленого туризму, тобто невміння самих мешканців сіл акцентувати увагу на усіх принадах своїх місцевостей і «смачно» подавати сільський колорит.

Реалізація туристично-рекреаційного потенціалу Волинської області у сфері зеленого туризму вимагає вирішення наступних ключових проблем [1, 3]:

- низький рівень кваліфікації працівників туристичної сфери, якість і культура обслуговування туристів;
- відсутність підрозділів з питань туризму в структурі виконкомів міських (міст обласного значення) рад, райдержадміністрацій;
- невідповідність якісних характеристик та організаційно-економічних механізмів функціонування рекреаційної і транспортної інфраструктури;
- незадовільний стан під'їзних шляхів до об'єктів туристичних відвідувань;
- відсутність державного фінансування заходів, спрямованих на популяризацію туристичного продукту області на внутрішньому та міжнародному ринках туристичних послуг;
- невідповідність переважної більшості закладів розміщення міжнародним стандартам;
- низька ефективність діючих механізмів заохочення інвестицій щодо будівництва і реконструкції об'єктів туристичної сфери;
- низький рівень маркетингових досліджень у сфері туристично-екскурсійної діяльності, слабкість її інформаційно-рекламного забезпечення на загальноукраїнському та міжнародному ринках;
- розширення міжнародної співпраці;
- удосконалення нормативно-правової бази в галузі туризму;
- підвищення ефективності використання туристично-рекреаційних ресурсів і об'єктів історико-культурної спадщини;
- тінізація послуг туристично-рекреаційного комплексу, що призводить до втрати місцевим бюджетом значної частки потенційних доходів та послаблює можливості розвитку туристично-рекреаційної та супутньої інфраструктури області.

Про перспективність зеленого туризму на теренах Волинської області свідчить той факт, що губернатором Волині Б.П. Клімчуком видано розпорядження на розроблення обласної програми з підтримки зеленого туризму на Волині. Орієнтовна сума коштів, яку обласний бюджет зможе направити на ці роботи (проектування, здешевлення кредитів для людей, які будуть будуватися і тому подібне), приблизно мільйон гривень.

Висновки. Отже, результати досліджень доводять, що зелений туризм – одна з найперспективніших сфер в туристичному бізнесі Волинської області. Він здійснює позитивний вплив на відродження, збереження і розвиток місцевих народних звичаїв, промислів, історико-культурної спадщини регіону, зменшує кількість безробітних, а також розширює канали реалізації продукції підсобних господарств селян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Клімчук Б.П. Єврорегіон «Буг»: концепція та стратегія розвитку : Монографія. / Б.П. Клімчук, Н.П. Луцишин, П.В. Луцишин. – Луцьк : Ред.-вид. від. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2002. – 416 с.
2. Павлов В.І. Рекреаційний комплекс Волині: Теорія, практика, перспективи. / В.І. Павлов, Л.М. Черчик. – Луцьк : Надстир'я, 1998. – 124 с.
3. Биркович В.І. Сільський зелений туризм – пріоритети розвитку туристичної галузі України / В.І. Биркович // Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний шоквартальний збірник. – 2008, – № 1 (6). – С. 138–143.
4. Статистичний щорічник Волинської області за 2012 рік // Державний статистичний комітет України. Волинське управління статистики. – Луцьк, 2013 (електронний варіант).

N.Chyr. State and Prospects of Development of Green Tourism in Volyn

The actual problems of development of green tourism as one of the types of entrepreneurial activity in rural area on the example of Volyn region is considered. The research of the current status of green tourism in Volyn, its role and preconditions of development, peculiarities of transboundary cooperation in the sphere of green tourism is conducted. The promising vectors of further development of green tourism in the region is delineated.

Key words: green tourism, rural house, international cooperation, crossborder cooperation, the Euro region «Bug».

Чир Н.В. Состояние и перспективы развития зеленого туризма на Волыне

В статье рассматриваются актуальные проблемы развития зеленого туризма как разновидности предпринимательской деятельности в сельской местности на примере Волынской области. Проведено исследование современного состояния зеленого туризма на Волыни, его роли и предпосылок развития, особенности трансграничного сотрудничества в сфере зеленого туризма. Намечены перспективные векторы дальнейшего развития зеленого туризма в исследуемом регионе.

Ключевые слова: зеленый туризм, агроусадьбы, международное сотрудничество, трансграничное сотрудничество, евро регион «Буг».